

Setatements sa The Salzburg Sa Lefase la dipolelontši

Lefaseng la lehono la go kgokagana, bokgoni bja go bolela dipolelo tše dintši le go go bolela le batho ba dipolelo tša go fapana ke bokgoni bja bohlokwa. Le tsebo ye nnyane ya dipolelo tša go feta e tee go bohlokwa. Go bolela dipolelo tša tlaleletšo gabotse ke mohuta wo moswa wa tsebo ya go bala le go ngwala ya lefase. Go swanetše go katološwe thuto ya polelo bathong bohle – baswa le batho ba bagolo.

Le ge go le bjalo, batho ba dimilione lefaseng ka bophara ba ganetšwa ka tokelo yeo e lego bohwa go bona ya go hlokomela, go ipshina le go tlabolla dipolelo tša bona tša boitsebišo le setšhaba. Gose dire toka go swanetše go phošollwa ka dipholiseng tša dipolelo tša go thekga ditšhaba le batho ba go bolela dipolelo tša go fapana.

Rena, batšeakarolo tulong ya Seminare ya Lefase ya Salzburg ya Mathomo a Talente: Go ithuta Polelo le go Ithuta Lefaseng la Dina-ga-tšohle (Desemere 12-17, 2017 salzburgglobal.org/go/586), call for policies that value and uphold multilingualism and language rights.

Setatements sa Salzburg sa Lefase la Dipolelontši se tlo thekgwa ke pego ya go tlala le dipoloko ka ga dihlogotaba-kgolo tša go phatlalatšwa ka 2018.

RE PHELA LEFASENG LEO E LEGO GORE GO LONA:

- Dinagamaloko tša UN tše 193 le batho ba bantši ba bolela dipolelo tše dintši.
- Ga bjale go bolelwa dipolelo tše 7,097 go putla lefase.
- Tše 2,464 tša tšona di a hwelela¹.
- Dipolelo tše 23 di a ratwa, di bolelwa ke batho ba go feta seripa sa batho bohle lefaseng.
- 40% ya batho ga ba hwetše thuto ka polelo ye ba e kwešišago².
- Bana ba dimilione tše 617 le bana ba go tšwa mahlalagading ga ba fihlelele maemo a bokgoni a tlase ka go bala³.
- Batho ba dimilione tše 244 ke batšwantle ba boditšhabatšhaba, gomme ba dimilione tše 20 go bona ke bafaladi, koketšo ya 41% go thoma ka 2000⁴. Batšwantle le bafaladi fela ba dira naga ya go tuma kudu ya bo5 lefaseng⁵.

Lefase la rena ka nnete le na le dipolelo tše dintši, efela le ge go le bjalo mehuta ye mentši ya thuto le ekonomi, ditshepedišo tša tša bodudi le ditshepedišo tša setšhaba ga di hole dimilione tša batho ka lebaka la dipolelo tša bona le bokgoni bja dipolelo. Re swanetše go lweša tlhotlo ye ge re nyaka go fihlelela Dinepišo tša Tlhabollo tša go Hlokomelega⁶, tša go dumelwa ka 2015 ke dinaga tše 193 go “fetšiša bohloki, go šireletša polanete le go kgonthiša bohumi bja bohle.” Mohuta wa thuto ya toka ya go agwa go dipholisi tša polelo tša gose kgetholle tše maatla e bohlokwa gore go be le tšwelopele ya go akaretša.

MELAO

- Tirišo ya dipolelontši e laetša thuto ya dipolelo le ditsela tša kgokaganyo tše sego tša semmušo tša go hlolega ditšhabeng tša go diriša dipolelo tša go fapana.
- Tirišo ya dipolelo tša go fapana ke ge motho a tseba go bolela dipolelo tše dintši.
- Maemo a histori, thutafase, le a leago le ekonomi a hlola mehuta le ditirišo tša dipolelontši.
- Thuto ya tirišo ya dipolelontši, le thekgo ya tirišo ya dipolelontši go tša leago ka mebušo le mekgatlo ya boditšhabatšhaba, go godiša kabelano ya tsebo le kwešišo ya ditšo gomme go tiiša ditswalano tša boditšhabatšhaba.

Dipholisi tša polelo tše di nepišitšwego di ka kaonafatša botee leagong, tša kaonafatša ditlamorago tša thuto le go godiša tlhabollo ya ekonomi. Mekgwa ya go ruta polelo ya hlakanyo e dumelela bana go aga mabokgoni a tsebo ya go bala le go ngwala a go tia ka dipolelo tše bommago bona; tša thuša ditšhaba gore di se lahle dipolelo tša bona, tsebo le tumelo; tša hlola menyetla ya go ithuta dipolelo tše diswa tša go hola bomotho, boiketlo, setšo goba ekonomi. Dipholisi tša tirišo ya dipolelontši di ka lota sedirišwa sa bohlokwa sa dipolelo tša go fapana gomme tša hlola phetogo ye botse lefaseng, go tša ekonomi, leago le dipolotiking.

Re eletša batho, dikhophoreišene, dihlongwa le mebušo go ba le kgopolo ya tirišo ya dipolelontši ya go keteka le go godiša phapano go ya ka dipolelo bjalo ka tlwaelo lefaseng, go lwešwe kgethollo go ya ka polelo gomme go hlamiwe dipholisi tša polelo tša go godiša tirišo ya dipolelontši.

DITSHWAYATSHWAYO

Go dira Pholisi

Dikabo tša ditlhoko tša dipholisi tša polelo tša go atlega ka ditsebi le go tšea karolo ga bengditseba bao ba lego setšhabeng. Go tšea dipheho tše bohlole tša go kwagala ka ga dipolelo ditšhabeng go ra gore:

- Go boledišana ka dinepišo tša go kwagala tša go kwešišega le go fihlelelega.
- Go akaretša bengditseka ka moka tšhepedišong ya pholisi, le karolo ya bohlokwa ya barutiši dikgatong tšohle.
- Tatelano ya pholisi go thoma sekolong sa digotlane go fihla ka morago ga go fetša sekolo le thuto ye e sego ya semmušo le ya bophelo ka moka.
- Go nepiša didirišwa tšohle tša polelo le ditlhoko, go akaretšwa go hlokomela, go ithuta le tirišo ya dipolelo tša bommago ditšhaba tše dinnyane.
- Tirišo ya dipolelo tša dinyakišišo tša dikgopolo le thuto le dikgopolo tša polelo ya mma le dithuto tše dingwe tša polelo.
- Kamogelo ya kgonagalo ya ditheknolotši tša kgokaganyo
- Hwetšagalo ya didirišwa tše di lekanego tša phethagatšo ya pholisi ka botlalo.
- Maikemišetšo a tekolo le go fetleka pholisi le phethagatšo ya ka mehla.

Go ruta le go lthuta

Diteng tša pholisi ya polelo ka botlalo di ama tša leago, ekonomi le setšo gomme di neelana ka thuto. Go ithuta dipolelo bophelo ka moka go bohlokwa ditšhabeng go lota le go hwetša mohola wa tirišo ya dipolelontši. Thuto, mabokgoni le dipholisi tša mešomo di swanetše go godiša le go lemoga gore batho bohle ba ithute polelo, e bile ba amogela go fapana ga dipolelo. Bana le batho ba bagolo ba swanetše go kgona go fihlelela menyetla ya go kopanywa ya go tšwelapele go hlama, humiša le go katološa bokgoni bja dipolelo maphelong a bona.

Tsela ye mpšha ya thuto e a nyakega gomme e akaretše mekgwa ye mengwe ya tsebo le ya setšo gomme e diriše ditheknolotši tša sebjalebja. Mafelo a go ithuta polelo a feta go ya sekolong le dihlongwa tša thuto ya godimo. Mebila, magae, diphatlalatši tša segwera, ditikologo tša titšithale le dipeakanyo tša thekgo ya bafaladi, ka moka di godiša go ithuta le kamogelo ya dipolelo.

Phetolelo le Hlathollo

Ditirelo tše ke karolo ya moakanyetšo le kabo ya ditirelo tša setšhaba le kabelano ya tshedimošo ditšhabeng tša go bolela dipolelo tša go fapana. Go tšea karolo ka go lekana go tša maphelo, thuto, ekonomi le ditikologo tša tša molao go ya ka tsenogare ya polelo ya seprofešenale ya mahala.

BOIPILETŠO GORE GO DIRWE SE SENGWE

Bengditseka bao ba ka hlolago phetogo ba akaretša bafatišiši le barutiši; bašomi ba setšhabeng, setšhaba le mekgatlo ye e sego ya mmušo; mantšu a setšo le diphatlalatši; mebušo le baofisiri ba setšhaba; dikgahlego tša kgwebo le khomese; dietšensi tša thušo le tšhabollo; le difaonteišene le ditherasete. Re ipoletša go bona bohle gore ba thuše go:

- Hlama dipholisi tša polelo, ditlwaelo le ditheknolotši tšago thekga ditšhaba tša go kwana tša go fetoga tša go ba le kgahlego go tirišo ya dipolelontši le tirišo ya dipolelo tša go fapana.
- Thekga ditokelo tša polelo, phapano le bodudi ka tokomaneng ya semmušo le melaetša ya setšhaba.
- Swarana le kgethelo ka botlalo, nyenyefatšo le gose lekalekane go ya ka polelo le tsebo ya go bala le go ngwala.
- Lemoga gore ditšhaba tše dinnyane, batšwantle le bafaladi ban a le lehumo le legolo la polelo la bohlokwa lefaseng la rena la bjale le la kamoso.

Ka ditsela tša go fapana, se sengwe le se sengwe sa dihlopha tša bengditseka se ka amogela le go thekga tirišo ya dipolelontši gore go be le tšwelopele ya leago, toka ya leago le bodudi bja go tšea karolo. Mmogo, re ka bolokela meleko ya kamoso ngwako wa lehumo la tsebo le setšo sa tirišo ya dipolelontši.

¹ Language Atlas, UNESCO: <http://www.unesco.org/languages-atlas/>

² "40% don't access education in a language they understand," UNESCO: <https://en.unesco.org/news/40-don-t-access-education-language-they-understand>

³ "617 million children and adolescents not getting the minimum in reading and math," UNESCO: <https://en.unesco.org/news/617-million-children-and-adolescents-not-getting-minimum-reading-and-math>

⁴ World Migration Report 2015, International Organization for Migration: <https://www.iom.int/world-migration-report-2015>

⁵ The Fifth Largest Country, Population Connection: <http://www.populationconnection.org/article/fifth-largest-country/>

⁶ Sustainable Development Goals, United Nations <http://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>